

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний аерокосмічний університет ім. М.С. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою

Національного аерокосмічного
університету ім. М. С. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Протокол № 2 від 18.09.2024

В.о. ректора

Олексій ЛИТВИНОВ

ПОЛІТИКА ВІДКРИТОЇ НАУКИ

**НАЦІОНАЛЬНОГО АЕРОКОСМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМ. М. С. ЖУКОВСЬКОГО «ХАРКІВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»**

Дата введення: 19 вересня 2024 р.

Редакція № 1

Одним із пріоритетів розвитку науки та вищої освіти в Україні є інтеграція до Європейського дослідницького простору, про що зазначено в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Важливою умовою інтеграції є впровадження принципів відкритої науки. На рівні держави вже зроблені відповідні системні кроки і вжиті певні заходи, зокрема: затверджено дорожню карту з інтеграції науково-інноваційної системи України до європейського дослідницького простору (наказ МОН України №167 від 10.02.2021р.), розпорядженням Кабінету Міністрів України № 892-р від 08 жовтня 2022 р. «Про затвердження національного плану щодо відкритої науки» затверджений перелік завдань та заходів впровадження відкритої науки.

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (далі – університет, ХАІ) – один із провідних університетів України, який визнаний у світовому науково-освітньому просторі. Університет у своїй освітній і науковій діяльності орієнтується на найкращі міжнародні практики, досвід та рекомендації, що дозволяє розвиватися за всіма напрямками.

Університет прагне запровадити відкриту науку як норму освітньої й науково-технічної діяльності. Університет створює необхідні умови, щоб інтегрувати цінності й практики в усі робочі процеси Університету.

Метою «Політики відкритої науки Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (далі – Політика) є забезпечення можливості відкритого обміну знаннями та повторного використання результатів досліджень, а також інтеграція Університету до європейського дослідницького й освітнього простору. Політика спирається на норми та положення, що зазначені вище, орієнтується на відповідні політики й практики міжнародних інституцій, зокрема ЮНЕСКО і Європейської комісії, а також на досвід розвитку відкритої науки в зарубіжних і вітчизняних закладах вищої освіти, наукових і науково-дослідних установах.

1. Загальні положення

1.1 Політика визначає засади реалізації принципів відкритої науки в освітній та науковій діяльності університету.

1.2 Впровадження принципів відкритої науки в університеті – багаторівневий процес, який можливий за умови реалізації як інституційних, так і інфраструктурних механізмів із залученням широкого кола висококваліфікованих фахівців різних напрямів діяльності, спільна праця яких спрямована на розвиток сприятливого середовища підтримки дослідників у використанні відкритих дослідницьких практик.

1.3 Політика не суперечить міжнародній практиці, чинному законодавству, загальнодержавній та внутрішньо-університетській нормативній базі.

1.4 Політика реалізується на принципах академічної доброчесності, нерозголошення конфіденційної інформації, рівних можливостей і поваги до розмаїття.

1.5 Політика поширюється на всіх учасників освітньо-наукового процесу в ХАІ.

1.6 Політика розміщується на web-сайті Університету в розділі Нормативні документи ХАІ.

2. Основні терміни, визначення, позначення, скорочення та аббревіатури

Автор – фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір.

Авторське право – особисті немайнові та майнові права авторів та їх правонаступників, пов'язані із створенням та використанням творів науки, літератури і мистецтва, що передбачають дозвіл або заборону на їх використання та відрізняються від прав на торговельну марку.

Академічний текст – авторський твір наукового, науково-технічного й навчального характеру у формі дисертації, кваліфікаційної випускної роботи, наукового видання, наукової статті, звіту у сфері наукової та науково-технічної діяльності, депонованої наукової роботи, підручника, навчального посібника, інших наукових і навчально-методичних праць;

Альтметрики – новітні методи фіксування та визначення показників використання результатів науково-дослідницької діяльності на основі аналізу соціальних медіа (Facebook, Twitter, блоги, wiki-ресурси та інші), кількості завантажень документів, посилань на опубліковані та неопубліковані дослідження та інших способів використання наукових результатів для забезпечення більш вичерпних метрик впливу.

Відкрита наука – набір принципів і практик, які спрямовані на забезпечення доступу до об'єктів дослідницької інфраструктури, наукових результатів та науково-технічної інформації з можливістю їхнього багаторазового використання, обміну та розповсюдження за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій з метою прискорення науково-технічного та суспільного розвитку, поглиблення співпраці між вченими тощо.

Відкритий доступ – сукупність практик, що застосовуються для організації безперешкодного та оперативного доступу до наукових результатів та науково-технічної інформації за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Відкриті дані досліджень – вільно доступні в мережі Інтернет дані з можливістю будь-якому користувачеві завантажувати, копіювати, аналізувати, повторно обробляти або використовувати для будь-яких інших цілей без фінансових, юридичних або технічних перешкод.

Відкриті освітні ресурси – дидактичні, навчальні та дослідницькі матеріали на будь-яких носіях (цифрових чи інших), що перебувають у суспільному надбанні або видані за ліцензією відкритого доступу, яка надає третім особам

дозвіл на безкоштовний доступ, використання, адаптацію, розповсюдження матеріалу без обмежень або з незначними обмеженнями.

Відкрите рецензування – парасольковий термін для набору засобів адаптації різних типів рецензування до цілей відкритої науки. Воно передбачає: відсутність анонімності, відкриту публікацію рецензій, можливість рецензування академічних текстів будь-яким членом наукової спільноти, відкрите обговорення академічних текстів та коментування остаточної версії рукопису, можливість незалежного рецензування (іншою організацією, а не редакцією журналу) академічних текстів.

Інформація з обмеженим доступом – конфіденційна, таємна й службова інформація.

Дослідницькі дані – дані та/або метадані, зібрані та/або одержані в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень, які, зокрема, використовуються для підтвердження цих досліджень і отриманих наукових результатів.

Інституційний репозитарій Університету – відкритий електронний архів Університету, що накопичує, зберігає, розповсюджує й забезпечує довготривалий, постійний і надійний доступ через Інтернет до матеріалів наукового, освітнього та навчально-методичного призначення, створених працівниками будь-якого структурного підрозділу, а також докторантами, аспірантами й студентами Університету.

Інфраструктура відкритої науки – віртуальна та / або фізична дослідницька інфраструктура загального використання (включно з науковим обладнанням та інструментами; інформаційними ресурсами, такими як журнали й архіви відкритого доступу, платформи даних; сучасними дослідницькими інформаційними системами; відкритими бібліометричними й наукометричними системами, що використовуються для оцінювання та аналізу різних галузей науки; відкритою інфраструктурою для обчислень і обробки даних тощо, що необхідна для підтримання відкритої науки й задоволення наукових і дослідницьких потреб академічної спільноти.

Ліцензія відкритого доступу – це дозвіл правовласника здійснювати використання його твору або даних досліджень іншими особами за певних умов.

Найбільш поширеною ліцензією відкритого доступу є Creative Commons (далі – CC). CC дозволяє автору або творцю даних встановити умови повторного використання або поширення твору або даних досліджень іншими особами. До CC можуть входити наступні умови:

CC BY – дозволяє поширювати та використовувати твір або дані досліджень з обов'язковим посиланням на автора або творця даних;

CC BY-SA – дозволяє поширювати або змінювати оригінальний твір, дані досліджень на умовах вихідної ліцензії;

CC BY-NC – дозволяє повторно поширювати та використовувати твір або дані досліджень в некомерційних цілях.

CC BY-ND – дозволяє поширювати та використовувати твір, дані досліджень без будь-яких змін.

Метадані («дані про дані») – детальний опис атрибутів (характеристик) документу/ів (файлу/ів даних).

Науковий результат – нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації. Науковий результат може бути у формі звіту, опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проекту нормативно-правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову, тощо.

Наукове рецензування – процес, за допомогою якого рукопис, що містить результати наукового дослідження, оцінюється незалежними дослідниками, які мають відповідну кваліфікацію та здатні оцінити новизну, обґрунтованість і значущість представлених результатів.

План управління даними – документ, який детально описує дані, які будуть отримані чи створені під час здійснення наукового дослідження; способи управління даними, їх аналіз, обробку, захист та збереження під час та після завершення проекту.

Посилання – сукупність бібліографічних відомостей про цитований у творі або наборі даних інший твір або набір даних.

Право доступу до даних досліджень – дозвіл або заборона здійснення певного типу доступу до даних досліджень, а саме:

– дані у відкритому доступі – дані вільно доступні шляхом прямого завантаження з загальнодоступного web-ресурсу.

– доступ до даних обмежено – доступ до даних досліджень можливий за запитом або з плином певного періоду часу.

Право інтелектуальної власності – право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності.

Препринт – версія наукового рукопису, розміщена у відкритому доступі перед офіційним рецензуванням та публікацією, з метою швидкого доступу наукової спільноти до результатів відповідних досліджень, отримання пропозицій, зауважень тощо.

Принципи належного управління дослідницькими даними (принципи FAIR) – принципи, які забезпечують відшукуваність (Findable), доступність (Accessible), сумісність (Interoperable) та повторне використання (Reusable) даних досліджень.

Сховища / Репозитарії даних досліджень – електронні платформи, що накопичують, систематизують та зберігають дані досліджень та їхні метадані;

забезпечують доступність, повторне використання та можливість цитування даних.

Твір – результат інтелектуальної, аналітико-синтетичної чи евристичної діяльності окремої людини чи групи людей, поданий у формі, що дає змогу його поширення, отримання, зберігання, обробки, відтворення для використання різними засобами, методами, способами, технологіями.

Творець даних – фізична особа, яка отримала дані в результаті наукових досліджень.

Управління даними досліджень – набір інструментів, методів та архітектур для швидкого, безпечного та економічно ефективного збору, доступу, підтримки та підвищення цінності даних.

Цитування – використання у своєму творі або наборі даних досліджень фрагменти інших раніше опублікованих творів або наборів даних досліджень з обов'язковим посиланням (згадуванням) на його авторів або творців даних та джерело цитування.

Цифровий ідентифікатор об'єкта / DOI (Digital Object Identifier – DOI) – унікальний набір текстових символів, один з видів постійного ідентифікатора (PID), який використовують для ідентифікації цифрових об'єктів таких як опубліковані наукові статті у журналах, набори даних чи релізи програмного забезпечення з відкритим кодом.

3. Основні цінності та принципи відкритої науки відповідно до Рекомендацій ЮНЕСКО

3.1 Цінності відкритої науки:

Якість і добросовісність – відкрита наука повинна поважати академічну свободу та права людини, а також забезпечувати високоякісні дослідження, об'єднуючи численні джерела знань та роблячи дослідницькі методи і результати широко доступними для ретельного аналізу та перевірки з використанням прозорих процесів оцінювання.

Користь для суспільства – як глобальне суспільне благо, відкрита наука повинна належати і приносити користь всьому людству. З цією метою наукові знання повинні бути у відкритому доступі, а їхні здобутки повинні бути частиною суспільного надбання. Наукова практика повинна бути інклюзивною, стійкою та справедливою, зокрема щодо можливостей для здобуття наукової освіти та нарощування потенціалу.

Рівність та справедливість – відкрита наука повинна відігравати важливу роль у забезпеченні рівності між дослідниками з розвинутих країн і країн, що розвиваються, забезпечуючи справедливий і взаємний обмін науковими здобутками та результатами, рівний доступ до наукових знань як для виробників, так і для споживачів знань, незалежно від місця розташування, національності,

раси, віку, статі, доходу, соціально-економічного місця, кар'єрного рівня, мови, релігії, інвалідності, етнічної приналежності, міграційного статусу тощо.

Різноманітність та інклюзивність – відкрита наука повинна охоплювати різноманітність знань, методів та процедур роботи, мови, результати та теми досліджень, які відповідають потребам та епістемічному плюралізму наукового середовища в цілому, різних дослідницьких груп і вчених, широкого кола громадськості та носіїв знань, які знаходяться за межами традиційного наукового співтовариства, включаючи корінні народи та місцеві громади, а також соціальних суб'єктів з різних країн і регіонів.

3.2 Принципи відкритої науки:

Прозорість, контроль, критичний аналіз та відтворюваність результатів – відкритість слід заохочувати на всіх етапах наукової діяльності з метою посилення надійності та точності наукових результатів, а також впливу науки на суспільство та підвищення здатності суспільства в цілому вирішувати складні взаємопов'язані проблеми. Більш висока ступінь відкритості веде до підвищення прозорості та довіри до наукової інформації та зміцнює фундаментальні засади науки як окремої форми знань, що базується на фактах, які пройшли перевірку шляхом зіставлення з реальністю, логічного аналізу та експертного контролю.

Рівність можливостей – всі вчені та інші зацікавлені сторони відкритої науки незалежно від їхнього місцезнаходження, національності, раси, віку, статі, рівня доходу, соціально-економічного стану, етапу кар'єри, мови, релігії, інвалідності, етнічної приналежності, міграційного статусу тощо мають рівні можливості з точки зору доступу до відкритої науки, участі в ній та використання її результатів.

Відповідальність, повага та звітність – відкритість веде до підвищення відповідальності для всіх учасників відкритої науки, яка, разом із громадською підзвітністю, виявленням конфліктів інтересів, пильністю щодо можливих соціальних та екологічних наслідків дослідницької діяльності, інтелектуальною цілісністю та повагою до етичних принципів і наслідків, що стосуються дослідження, має стати основою для ефективного управління відкритою наукою.

Співпраця, участь та інклюзивність – співпраця на всіх рівнях наукового процесу поза межами географічних, мовних, поколінських та ресурсних бар'єрів має стати нормою; слід сприяти міждисциплінарному співробітництву поряд із всебічною та ефективною участю представників громадськості та використанням знань маргіналізованих спільнот для вирішення соціально значущих проблем.

Гнучкість – внаслідок існуючого у світі розмаїття наукових систем, суб'єктів та ресурсів, а також через динамічний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, не існує універсальних підходів до використання інструментарію відкритої науки. Необхідно заохочувати різні траєкторії руху до відкритої науки

та форми її реалізації, дотримуючись при цьому принципів та цінностей відкритої науки.

Стійкість – щоб відкрита наука була якомога ефективнішою та дієвішою, вона повинна спиратися на стійкі в довгостроковій перспективі методи роботи, послуги, інфраструктуру та моделі фінансування, що дозволяють забезпечити рівноправну участь науковців із менш розвинутих установ та країн. Об'єкти інфраструктури відкритої науки повинні функціонувати та фінансуватися в основному на некомерційній основі, спираючись на довгострокову концепцію вдосконалення методології відкритої науки, яка максимально забезпечує постійний та необмежений доступ усім бажаючим.

4. Впровадження принципів відкритої науки в освітній діяльності університету

4.1. Університет цілеспрямовано забезпечує доступність навчання всім учасникам освітнього процесу, зокрема й для незахищених груп населення та осіб з особливими освітніми потребами.

4.2 Для забезпечення якісного навчання університет забезпечує здобувачам вищої освіти відкритий доступ до всіх власних освітніх ресурсів та навчально-методичних матеріалів, які видаються Видавництвом ХАІ в електронній бібліотеці ХАІ та у модулі НМЗД, де зберігаються «Комплекси навчально-методичного забезпечення дисциплін» (<https://library.khai.edu/>).

4.3 Оприлюднення кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти у відкритому доступі є обов'язковим в інституційному репозитарії Університету. Виключенням є роботи, що мають інформацію з обмеженим доступом, оприлюднення таких робіт у відкритому доступі здійснюється відповідно до чинного законодавства.

4.4 З метою накопичення, систематизації, зберігання та довготривалого відкритого доступу до електронних версій навчально-методичних матеріалів, наукових творів, кваліфікаційних робіт тощо в університеті організовано та здійснюється підтримка Інституційного репозитарію ХАІ (Institutional Digital Repository of National Aerospace University KHAU).

5. Впровадження принципів відкритої науки в науковій діяльності університету

5.1 Університет сприяє проведенню наукових досліджень через надання відкритого доступу до власної дослідницької інфраструктури вітчизняним та іноземним вченим.

5.2 Університет рекомендує дослідникам складати на початковому етапі дослідження плани управління даними, які передбачають, як дані будуть оброблятися відповідно до принципів FAIR.

5.3 Оприлюднення у відкритому доступі звітів за результатами виконання науково-дослідних робіт (науково-технічних розробок) та грантів, що фінансуються державою (далі – НДР), а також дисертаційних робіт є обов'язковим (за авторським договором) в репозитарії Університету (Institutional Digital Repository of National Aerospace University КНАІ). Виключенням є роботи, що мають інформацію з обмеженим доступом, оприлюднення таких робіт у відкритому доступі здійснюється відповідно до чинного законодавства.

5.4 Робота з даними та матеріалами досліджень:

5.4.1 Університет прагне у своїй діяльності дотримуватися FAIR принципів до даних досліджень НДР.

5.4.2 Усі особи, задіяні у НДР, несуть відповідальність за точність даних досліджень, які вони отримали, зібрали, розробили або впровадили.

5.4.3 Перед початком виконання НДР, керівником проєкту, а також вченими, які залучені до виконання НДР, розробляється план управління даними.

5.4.4 Усі учасники наукової співпраці мають бути заздалегідь поінформовані про всі дозволені та заборонені форми поширення спільних даних досліджень та їхніх наукових результатів.

5.4.5 Дані досліджень мають бути оприлюднені таким чином, щоб їх можна було використовувати настільки широко, наскільки це можливо, як спеціалістами у тих самих або пов'язаних галузях знань, так і інформаційно-пошуковими або аналітичними системами.

5.4.6 З метою забезпечення відтворюваності, надійності та точності даних досліджень, усі матеріали мають бути:

- від початку проєкту належним чином задокументовані відповідно до загальних стандартів документування даних або специфікацій організацій, що фінансують дослідження;

- доступні в репозитарії даних за ліцензією CC BY, якщо це не суперечить конфіденційності, захисту персональних даних, інтелектуальної власності тощо;

- у разі, якщо доступ до даних досліджень обмежено, в репозитарії даних мають бути доступні їх метадані з детальним описом умов доступу до даних досліджень.

- забезпечене їх належне зберігання протягом певного періоду часу (рекомендовано 10 років), якщо вони не можуть бути поширені у відкритий доступ.

5.5 Публікація наукових результатів.

5.5.1 Вченим університету рекомендовано оприлюднювати результати НДР відповідно до принципів відкритого доступу, наскільки це можливо.

5.5.2 Оприлюднені наукові результати мають містити інформацію про джерело фінансування дослідження та будь-який конфлікт інтересів.

5.5.3 Доцільно оприлюднювати результати досліджень невдалих експериментів та проєктів, за умови, якщо це має науковий інтерес або запобігає марній витраті ресурсів через повторні дослідження.

5.5.4 Усі наукові публікації вчених університету мають містити заяву (інформацію) про доступність даних досліджень.

5.6 Усі наукові видання університету підтримують політику відкритого рецензування публікацій, відкритого доступу і видаються з використанням ліцензій CC BY.

5.7 Університет, у разі потреби, забезпечує набуття прав інтелектуальної власності на наукові результати та їх ліцензування. Вільний доступ до наукових результатів, які потребують захисту прав інтелектуальної власності, здійснюється після отримання охоронних документів.

6. Реалізація принципів відкритої науки в університеті передбачає:

– розробку нормативної бази щодо створення сприятливих умов для впровадження принципів відкритої науки в університеті;

– наявність відповідної інфраструктури, яка включає: репозитарій академічних текстів;

- системи збору та аналізу метаданих наукових результатів (Національна електронна науково-інформаційна система «URIS» (University Research Information System));

- хмарне сховище довгострокового зберігання наукових даних;

- доступ до дослідницької інфраструктури;

– використання платформи Open Journal Systems науковими журналами університету;

– популяризацію принципів відкритої науки серед учасників освітньо-наукового процесу;

– підвищення кваліфікації та підтримку дослідників (навчання / тренінги / консультування) з питань відкритих практик в освітньо-науковій діяльності;

– розробку та впровадження механізмів оцінювання ефективності освітньо-наукової діяльності структурних підрозділів в умовах впровадження принципів відкритої науки в університеті.

7. Прикінцеві положення

7.1 Університет зобов'язується планувати та виконувати заплановану діяльність, орієнтовану на виконання задекларованих положень.

7.2 Політика відкритої науки Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» повинна бути доведена до всіх співробітників університету і враховуватися ними в своїй поточній діяльності.

7.3 Рішенням вченої ради у Політику відкритої науки Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» за потреби можуть вноситися відповідні коригування.

В.о. ректора ХАІ

Олексій ЛИТВИНОВ